

Vergaderjaar 2022–2023

24 724

Studiefinanciering

Nr. 211

BRIEF DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 juli 2023

Op 21 juni jl. zond ik uw Kamer een brief¹ naar aanleiding van gezamenlijk onderzoek van NOS op 3 en onderzoeksplatform Investico, waaruit het beeld naar voren kwam dat studenten met een migratieachtergrond disproportioneel vaak beschuldigd worden van fraude met de uitwonendenbeurs.

Ik heb aangegeven dit een bijzonder verontrustend signaal te vinden. In het scenario waarin er sprake zou zijn van discriminatie op grond van afkomst zou dat voor mij uiteraard volkomen onacceptabel zijn. Ik heb daarom in de genoemde brief mijn voornemen kenbaar gemaakt om met DUO in gesprek te gaan over het grondig doorlichten van het controleproces en dit alles onafhankelijk, extern te laten onderzoeken. In een debat met uw Kamer op 22 juni jl. heb ik tevens aangegeven dat DUO, totdat meer bekend is over de werkwijze, uitsluitend zal controleren op grond van een willekeurige steekproef onder uitwonende studenten (Handelingen II 2022/23, nr. 97, Debat over rechtmatig en behoorlijk gebruik afkomst- en seksegerlateerde indicatoren). Daarbij heb ik toegezegd u in juli 2023 te informeren over het verdere proces. Met deze brief doe ik deze toezegging gestand.

Nieuwe ontwikkeling is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) deze week is gestart met een onderzoek naar de controles op de uitwonendenbeurs bij DUO. Daarbij wordt door medewerkers van DUO volledige medewerking verleend en inzage geboden. Ook goed om te vermelden is dat door DUO in het kader van een lerende aanpak in december 2022 een (vraaggestuurd) onderzoek is uitgezet bij de Auditdienst Rijk naar de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming binnen het proces van Misbruik Uitwonenden Beurs. Deze zomer wordt hierover een rapportage verwacht.

¹ Kamerstuk 24 724, nr. 209.

Deze brief is als volgt ingedeeld. Ten eerste beschrijf ik op hoofdlijnen hoe de uitvoering van de uitwonendencontrole tot voor kort binnen DUO plaatsvond. Daarna beschrijf ik in het kort hoe DUO deze werkwijze op dit moment intern aan het evalueren is. Ten derde zal ik u meenemen in het onafhankelijke, externe onderzoek dat plaats zal vinden. Tenslotte ga ik in op een aantal resterende aandachtspunten.

Wijze van uitwonendencontrole (praktijk opgeschort² vanaf 21 juni 2023)

Ik hecht eraan allereerst te omschrijven wat de werkwijze van DUO tot voor kort was. In essentie kent deze werkwijze de volgende stappen:

- a) Aanvragers worden door DUO aan de hand van een gesystematiseerde beoordeling op een lijst geplaatst van potentieel nader te onderzoeken (dat wil zeggen: te controleren) adressen («controlelijst»). Hierbij gaat het om een (on-)logische combinatie van het adres van de studerende, het adres van de ouder(s) en de vestigingsplaats van de onderwijsinstelling, gecombineerd met objectieve kenmerken van de student zoals leeftijd, onderwijssoort en woonsituatie.
- b) Op basis van een bureaustudie binnen DUO wordt deze controlelijst teruggebracht tot een lijst van feitelijk te bezoeken adressen («bezoeklijst»)³.
- c) De bezoeklijst fungeert als uitgangspunt voor veldwerk, dat in beginsel uit een huisbezoek bestaat maar waarbij, indien een huisbezoek niet goed mogelijk is, ook buurtonderzoek als instrument kan worden ingezet.
- d) DUO trekt op grond van stap c) een conclusie of al dan niet onterecht een uitwonendenbeurs is verstrekt. De getrokken conclusie leidt tot een besluit waartegen bezwaar en beroep mogelijk is.

Interne doorlichting door DUO van de gevolgde praktijk

DUO is voornemens het eigen proces van de uitwonendencontrole grondig door te lichten. Daarbij wordt gekeken naar de gebruikte data en de werking van de gesystematiseerde beoordeling, alsmede naar de menselijke beoordeling binnen de verschillende processtappen waaronder de beoordeling en terugkoppeling van huisbezoeken. Voorts wordt gekeken naar de processen bezwaar en beroep. Tevens wordt gekeken naar het lerende vermogen op basis van rapportages en mogelijke signalen, waarbij waar mogelijk ook lering wordt getrokken uit ervaringen van andere organisaties binnen de Rijksoverheid. DUO is voornemens (op onderdelen van het onderzoek) externe expertise te betrekken.

Onafhankelijk extern onderzoek

Onderzoeksvragen

Zoals aangekondigd wil ik, geheel los van het eigen onderzoek van DUO, ook onafhankelijk extern onderzoek laten doen naar het fraudebeleid van DUO op het terrein van de studiebeurs voor uitwonenden. Voor dit onderzoek wil ik mede naar aanleiding van de in de motie Van Baarle/Van der Laan genoemde uitgangspunten ten minste de volgende onderzoeksvragen meegeven:

² Hiermee wordt gevolg gegeven aan de motie van het lid Van der Laan c.s. (Kamerstuk 36 200 VII, nr. 235).

³ Dit proces wordt expliciet onderzocht in het kader van DUO's eigen evaluatie en het door mij aangekondigde onafhankelijke onderzoek.

- 1) Hoe het tot voor kort geldende controlesysteem (bestaand uit de in de vorige alinea beschreven stappen a) tot en met d)) bij de uitwonendencontrole tot stand is gekomen, inclusief de vraag of het daarbij voldoende is gevalideerd en voldoet aan de eraan minimaal te stellen eisen (ik voeg hieraan de vraag toe of het systeem adequaat wordt onderhouden/periodiek geëvalueerd).
- 2) In hoeverre dit systeem leidt c.q. zou kunnen leiden tot discriminatie, direct of indirect. Deze vraag wil ik voor elk van de stappen apart beantwoord zien. Bij deze vraag wil ik ook aanvullend onderzocht zien in hoeverre de instructie(s) voor degenen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de stappen b) en c) voor verbetering vatbaar zijn.
- 3) Hoe de gegevenshuishouding rond deze controle er uitziet. Inclusief de vraag of daarbij wordt gewerkt met zwarte lijsten of andere vormen van schaduwinformatie.
- 4) Of het mogelijk is te bepalen wat de eventuele schade is geweest van de mogelijk discriminerende werking (direct of indirect) op groepen betrokkenen.
- 5) Ook voeg ik als (bredere) onderzoeksvraag toe hoe het kan dat een uitvoeringsorganisatie die onder mijn ministerie valt, gewezen moet worden op mogelijke discriminatie door berichtgeving van NOS op 3 en onderzoeksplatform Investico, en wat maakt dat dit niet bij een doorlichting van de eigen controles bij DUO aan het licht is gekomen, zeker gegeven de ervaringen rond de uitvoering van de kinderopvangtoeslag en de overlegstructuren die bestaan tussen DUO en het departement van OCW.
- 6) Aanvullend wil ik dat wordt gezien in het onderzoek of er verbeterpunten bestaan op het terrein van de bestaande processen rond bezwaar en beroep. Aandachtspunt is onder meer de toegankelijkheid, mede in relatie tot de bestaande klachtenregeling.

Uitvoering onderzoek

Voor het onderzoek zal ik een extern bureau inhuren dat mogelijk op deelaspecten een beroep zal doen op gespecialiseerde onderaannemers. Ik heb goede nota genomen van uw wens om dit onderwerp te bespreken in een Commissiedebat op 6 december 2023. Mocht de doorlooptijd van het onderzoek niet in te passen zijn, dan zal ik u hierover tijdig berichten.

Overige aandachtspunten

De heer Van Baarle vroeg tijdens het tweeminutendebat of ik bereid zou zijn een meldpunt in te stellen voor mensen die denken dat ze slachtoffer zijn van bevooroordeeld handelen. Ik neem hierover op dit moment nog geen besluit, in afwachting van de uitkomsten van het onderzoek. Ik zeg toe dat ik aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek op deze vraag zal terugkomen.

De in deze brief genoemde acties zie ik als een belangrijke stap om te komen tot waarborgen voor een eerlijk en rechtvaardig proces voor de uitwonendencontrole. Iedereen moet erop kunnen vertrouwen dat ook bij de uitwonendencontrole gelijke gevallen op een gelijke manier worden behandeld.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
R.H. Dijkgraaf